

*Harlingen. Acta synodi Frisicae, aengevangen den
17 Junij ende gesloten den 13 Augusti 1617.*

Na aenroepinge van Godes h. naem syn wt die gecommiteerde dienaren der respective classen bij die meeste stemmen gecoren tot praesidem D. FLORENTIUS JOHANNIS, dienaer des h. evangellii tot Sneeck, ende tot scribam D. GODSCALCUS AELTIUS, predicant tot Bolswaert.

Daerna syn overgelevert, gelesen ende geapprobeert die credentsbrieven van de gecommiteerde dienaeren ende ouderlingen der respective classen.

Dienvolgens is bevonden, dat wt den classe van Franiker verschenen syn: als dienaers D. PHILIPPUS DANIELIS, predicant tot Harlingen, ende D. NICOLAUS REGNERI, predicant tot Rheen, ende als ouderlingen OETZE WJJBES van Harlingen ende JEROEN WILLEMS van Franeker;

wt den classe van Doccum: D. ANTONIUS WILHELMI, dienaer des godde-lycken woorts tot Tinnaert, ende BARTOLDUS HUISMANNUS tot Ee, als ouderlingen GERT RJJNTIES ende ROMMERT RJJNTES;

---

1) Deze onderteekening is eigenhandig.

---

wt den classe van Leuwarden: als dienaers D. BERNARDUS FULLENIS, predicant tot Leuwarden, ende SIXTUS HOMMIUS, predicant tot Wirdum, als ouderlingen JACOB BORRITS, ende daerna in sijn plaets gesubstitueert JAN GOSSES, ouderling tot Leuwarden, item WJBRANT JOHANNIS, ouderlinck tot Marrum;

wt den classe van de Sevenwolden: als dienaers JOHANNES CLINCKHAMERUS op die Jouwer ende LAURENTIUS TACONIS tot Accrum, als ouderlingen RINTIE LIJCLAMA van Schoot ende SIMON GOSSES van de Jouwer, die noijt verschenen is ende door sijn dienaer verexcuseert;

wt den classe van Sneeck: als dienaers D. FLORENTIUS JOHANNIS, predicant tot Sneeck, ende TAMMERUS GERARHDI in der Jlst, als ouderlingen HENDRICK WIJGERS tot Sneeck ende SYBOLT HALJES tot Wolsendt;

wt den classe van Bolswaert: als dienaers D. GODSCALCUS AELTIUS, predicant tot Bolswaert, ende ADOLPHUS SOPINGIUS tot Longerhou, als ouderlingen theerscap EPO VAN AILUA tot Schraert ende ROBERT THOMAS, burgmeester tot Bolswaert.

Is mede gelesen de commissie van de E. heeren Staten deser provincie ende syn wt haer E. M. collegio gecommiteert die E. achtbaere ende discreten heeren ALBERT ALJMA ende na hem M. IDZARDA, item SIMON RUNIA, welcke alle met schuldige eerbiedinge van den E. synodo syn ontfangen.

Daerna syn die acta des voorledenen sijnodi, gehouden tot Franeker, herlesen ende syn dese navolgende saecken in naerder consideratie van den tegenwoordigen synodo genomen.

1. Nopende het concept vant boeckdrucken, dewijle de voorgaende resolutie dienaengaende noch niet en is voldaan, wort deselve alsnoch gecontinueert ende die deputaten sijnodi werden gelastet, tgene daeraen resteert, tot een goet eijnde te brengen.

2. Wort oock gecontinueert die resolutie om ordre te stellen, dat die onbequaeme ende ongeregelde schoolmeesters werden geweert ende bequaeme overall ingestelt, waerinne die classes vermaent ende gebeden worden in haeren bedrijve het beste te doen.

3. Alsoo oock verstaen wort, dat die onverdraegelycke woecker der lombarden strijdende tegens Godts h. woort ende synde als een kancker ende pest om die arme ingesetenen wt te putten niet langer in welgestelde republijcquen, veel weijniger alhier in Gereformeerde plaetsen behoort geleden te worden, syn derhalven die E. heeren gecommiteerde Staten ootmoedichlyck van den synodo versocht ende gebeden om hiervan een

gravamen te maecken ende onder die additionele articulen te stellen om den E. heeren volmachten in de naestcomende landtsdach sulx te remonstreren. Is daarna goetgevonden die E. heeren de Gedeputeerde Staten door den deputatos sijnodi te versoecken om bij provisie metten eersten wtschrijvinge te doen aen de magistraten der steden, daer die voorsz. lombarden haere bancken houden om geen nieuwe contracten met dieselve aen te gaen; eyndelyck dat die deputati sijnodi aen de E. heeren volmachten op den toecomenden lantsdach sullen versoecken, dat dieselve overal in dese provincie mochten afgeschafft worden, waertoe die magistraten der steden door die respective dienaren vermaent ende gebeden sullen worden.

4. Ende alsoo door dese occasie den sijnodo aengedient worde, dat die magistraet van Harlingen tot een nieuw contract ofte prolongatie van jaren tegenwoordich van haeren lombaert werde versocht, is goetgevonden wt het midden van haere vergaderinge eenige personen te committeren om volgens de voorgaende resolutie haer E. vriendelyck te versoecken dese contracten wt te stellen tot naerder resolutie van de lantsdach. Ende syn daertoe gecommitteert D. ANTONIUS WILHELMI, D. TAMMERUS GERARHDI neffens OETZE WJIBES, ouderlinck van Harlingen.

Die magistraet van Harlingen van de voorsz. gecommiteerde aengesproken synde heeft beloofd de saecke ten minsten ses maenden in suspens te houden om te sien, waerhenen die saecken middelertyt inclineren, achtende het versoeck billyck te sijn ende belovende de saecke te willen vorderen ende die hant daeraen te houden.

5. Op die quaestie, oft D. MACCOVIUS geen predicant synde mach jonge predicanten examineren ende tot den predickdienst ordineren ofte toelaeten, is goetgevonden, dat sulx na die oude resolutien ter eerster gelegentheijt in allen classen, daer sulx niet geschiet is, sal gepondereert worden, ende dat die advijsen der classen door den deputaten sijnodi sullen vergadert worden om tgene, wat bij die meeste stemmen besloten wort, die E. heeren Gedeputeerde Staten ende die E. heeren scholarchen te remonstreren om hierin te doen ofte laeten gescieden na behooren.

6. Daarna syn de nieuwe gravamina classium aengevangen te lesen. Ende op het eerste van Leuwarden ende Bolswaert om eenicheijt te houden in het trouwen ofte niet trouwen der ongedoopte op kerckelycke wijze is bij de meeste stemmen der broederen besloten, dat men in desen sich sal reguleren na die oude resolutien, meermaels hierover genomen, om sodanige personen (indien se door goede vermaeningen daertoe niet cunnen gebrocht worden om haer eerst te laeten dopen ende met de kercke vereeningen) af

te wijsen tot haere overicheijt, opdat sulx aldaer burgerlijcker wijze nae slandts gebruijck mach gescieden, doch dat de broederen ofte kercken, die haer hierinne beswaert vinden, haere redenen den naestcomenden sijnode sullen mogen remonstreren, in welcken men verhoopt dieselve gerust te stellen, alles bij provisie totdat in den nationalen sijnode (die men verhoopt) anders mochte geordineert werden.

7. Om verscheydene abusen, meermaels aangewesen int ontheijligen van den sabbath des Heeren, profanatie van kercken ende kerckhoven ende andere ongeregeltheden, die int trouwen ende baeckenbranden begaen worden etc. waren, te remedieren is goetgevonden, dat een ijder dienaar bij syn respective overicheijt sal aenhouden om sodanige ongeregeltheden volgens slants placcaeten wech te nemen, ende dat ten overvloed die E. heeren die Gedeputeerde Staten sullen versocht worden haere placcaeten hiervan noch eens te vernieuwen.

8. Op de scheidinge van twe, drie oft meer gecombineerde dorpen, voorleden jaer by die E. heeren voorgenomen, is van den synodo geadviseert, dat een ijder classis haer op den staet van de gecombineerde plaetsen, onderholt van de respective dienaers ende stichtinge der gemejnten sullen informeren ende alsdan die E. heeren remonstreren, welke dorpen na haer oordeel eenige scheidinge kunnen ende behoren te lijden.

9. Waer mede bijgevoecht is, dat het goet soude sijn die E. heeren te versoeken, dat waer die pastorijen niet genoegsaem mogen sijn om haere dienaren te onderhouden, die vicarijen ofte een deel derselver na vereijch der plaetsen tot die pastorijen gelecht mogen worden, dewijle de vicarii in ouden tijden oock curam animarum hebben gehadt ende haere beneficien tot die kerckendienst gegeven sijn.

10. Op die saecke classis Franequeranae, oft men in kerckelycke saecken ende vergaderingen wel politiqne advocaeten ofte notarisen mach gebruijcken, is geantwoort: *ecclesiastica ecclesiastice*, dat is dat men kerckelijcke saecken op kerckelijcke wijze in aller eenvoudicheyt sal verhandelen. Wort niettemin toegelaeten dengenen, die haer woort selfs niet cunnen doen, een dienaar oft ander lidtmaet daertoe te bewilligen.

11. Die *candidati theologiae*, welke tot den kerckendienst toegelaten sijn ende van een gemeijnte wettelyck beroepen worden, sullen op haer eijgen hant sonder advijs van de broederen des classis, die haer redenen sullen overwegen, die gepraesenteerde beroepingen niet mogen afslaan. Indien nochtans sulx mochte gescieden, sullen daerover classicaliter gecensureert worden. Ende de gemejnten sal vrijstaen haere beroepingen

sels aen den classen te brengen ende, alst haer goetdunckt, met reden op die voorgaende beroeping te insisteren.

12. Doch aengaende die nieuwe beroepingen der dienaeren, die nu alrede in vasten dienste staen, of die oock gehouden sijn alle dieselvige haeren classibus te praesenteren, is wel met de meeste stemmen besloten, dat sulx ten minsten met de kerckenraden, daer sij sijn, ofte den respectiven classibus, waer dat geen kerckenraden sijn, behoort gecommuniceert te worden, doch dat om eenige swaericheden, die men bevreest daerwt te sullen ontstaen, dese quaestie in suspens gehouden wort tot den toecomenden sijnodum, tegens welcken alle classes (waervan eenige die gravamina niet tijdelyck hadden ontfangen) haer gevoelen hierover met redenen becleet sullen inbrengen.

13. Nopende het tractament ofte recompens der ouderlingen voor haer diensten, vacatien, kosten, expensen te geven wt eenige kerckelycke middelen laeten die broederen ende besonder de ouderlingen, in desen synodo versammelt, tselve blijven gelijk het tot noch toe is geweest, onverkort nochtans die vrijheijt van een ijder kercke om hierinne te doen na vereijsch der saecken ende personen.

14. Op die vrage, oft men diegene, die wijn ofte bier tappen, wel tot die tafel des Heeren mach toelaeten, is geantwoort, dat een ijder kercke hierinne met discretie sal handelen ter stichtinge.

15. Opt versoeck van eenen bededach tot wechneming van de tegenwoordige swaricheden wt die Nederlantsche kercken syn die E. tegenwoordige heeren gebeden om in de wtschrijving van dien, die men is verwachtende onder anderen dese oorsaecke wt te drukken. Ende D. BERNARDUS FULLENIUS heeft aengenomen met syn collegen sulx de E. heeren te vernieuwen.

16. Nopende het extract van de generaele synodale resolutien deser provincie is geadviseert om eens een eijnde hiervan te hebben, dat vier kerckendienaeren, waervan eenige alrede in de saecke gebesoigneert hebben, hiervan haer werck sullen maecken om tselfde in de beste forme nae haer beduncken te stellen ende alsoo alle den classibus toe te senden, verwachtende op den toecomenden sijnodum haere advijsen, wat sij hierin mochten desidereren, opdat alsdan tselve voor de laeste mael van den sijnodum overlesen synde eijndelijck mochte geaprobeert worden. Wort oock vriendelyck begeert, dat die classes, die haere annotatien hierover noch niet hebben gemaect ofte ijmmers noch niet overgelevert, tgene sij hierinne geobserveert hebben, ter eerster gelegentheijt aen een van de vier verkorene mannen willen oversenden, wiens namen sijn dese navolgende:

D. BERNARDUS FULLENIUS, predicant tot Leuwarden, HIERONIJMUS HOENDERBRINGA tot Husum, FLORENTIUS JOHANNIS tot Sneek ende GODSCALCUS AELTIUS tot Bolswaert.

17. Alsoo verscheydene onordeningen waeren gespeurt bij die beroepingen der predicanten, daer geen ander dienaer oft dienaren sijn, is volgens de goede practijcq vant classis van Bolswaert hoochnodich ende stichtelyck bevonden, dat bij alle sodanige beroepingen twe dienaers wt die respective classibus sullen gesonden worden om door predicatie, vermaningen ofte gebeden die menichte tot een ordentelyck beroepen te bereijden, op die wettelycheyt der stemmen te letten ende voor alle dingen toe te sien, dat volgens der E. heeren resolutie ende placcaet nijmandt tot die stemminge der predicanten mochte toegelaten worden als alleene, die ledematen der Gereformeerde kercken ende toehoorders van Godts woort, tsij oft dieselve rijk oft arm sijn, gelyck die tegenwoordige gecommiteerde heeren verclaert hebben sulx haere meijninge te wesen over die voorgemelte resolutie. Doch sal hierover approbatie van de E. heeren Gedeputeerde Staten versocht worden door den deputaten sijnodi ende wtschrijvinge aen de E. heeren grietluiden om haer onderdaenen hiervan te verwittigen ende oock die hant daeraen te houden.

18. Ende dienvolgens en sullen geen beroepingen der predicanten in den classibus hierna geapprobeert worden, als die in voorsz. forma na slandts resolutie ende dese kerckenordeninge sijn geschiet.

Dusverre syn afgehandelt die generale saecken. Nu volgen die particuliere aengaende seeckere personen ende plaetsen.

1. Daer sijn verscheyden appellen den synodo voorgekomen, vooreerst over die beroepinge van Morrhe ende Metselawier, gedaen op den persoon van CORNELIUS HIERONIJMI, candidatus theologiae tot Franeker, waerover de partijen ten beijden sijden verstaen sijnde haere stucken ende documenten doorsien, ende voorts van de E. vergaderinge gelet op allen, waerop in desen heeft cunnen gelet worden, verclaert het tegenwoordige synodus geen genoechaeme redenen gesien ofte gehoord te hebben, waeromme die voorsz. beroepinge haeren voortganck niet en soude hebben, daeromme deselve geapprobeert heeft ende die klagende partije vermaent ende gebeden CORNELIUM voorsz. voor haeren wettelijcken dienaer te ontfangen ende alle vrientschap te bewijzen.

2. Syn oock den sijnodo gepraesenteert twe beroepingen van die gemeeynte ofte ingesetenen van Minnaem, d'eene gedaen op D. ULPIANUM EPÆI, predicant tot Oldeboorn, d'andere op MELINARDUM SCOTANUM, theologiae candidatum, welcke bij den classen van Franeker geapprobeert was. Het

synodus verstaen hebbende, dat verscheyden abusen ende onwettelycheden tegens het gebruik der kerkelycke proceduren in desen begaen waeren, besonder doordien aen beyde sijden die arme ledematen ter behoorlycker tyt ende plaetse niet en waeren geroepen, gelyck sulx na lantsresolutie ende kerkelycke ordinantie betaemde, heeft beijde die beroepingen gecasseert, ende die gemeijnte van Minnaem belastet tot een nieuwe electie op een van de twe voorsz. dienaren oft ijmants anders te treden met overroeping van twe gecommiteerde dienaeren wt den classe van Franeker ende sulx ter allereerster gelegentheyt.

3. Door dese occasie is voorgevallen een quaestie in den synodo, oft die edelluijden oft eijgenerfden, die in loco niet en woenen noch tot sodanige vacerende kercken niet behoren, wel mogen stemmen voor haere landen oft landtsaeten. Is van den sijnodo geadviseert, dat onvercort haere E. privilegie van stemmen in wereltsche saecken die stemmingen tot kerkelycke bedieningen personeel sijn, alleen die ingesetene toebehorende als schapen van haren herder, die daer onder sodanige parochie behoren, wanneer sij na lantsresolutie ende kerckelijcke ordinantie, hierboven gemelt artic. 17, daertoe gequalificeert sijn.

4. Die straffe van LAMBERT JANS, op eenige voorgaende synoden geconcludeert, waervan de executie meermaels aen de E. heeren Gedeputeerden is versocht, wort alsoech van de tegenwoordige synodo gecontinueert, ende wort den deputaten sijnodi in last gegeven sulx van nieus wederom te versoecken ende des nodich synde die E. heeren rekenschap te geven van de proceduren, tegens LAMBERT voorsz. gehouden, ende van de redenen, waerom het classis van Franeker ende versceyden sijnoden sodanige sententie tegen hem gevelt oft gecontinueert hebben.

5. Die saecke van LIEUWE LIEUWES van Franeker heeft oock gedient, welke verstaen synde is van den synodo bestraft geworden over synen quaden raet, aen LAMBERT JANSEN gegeven om RODOLPHO ARTOPÆO sodanigen silveren beecker te vereeren, opdat hij in syn examen mochte voortgeholpen worden, alsoock omdat hij naemaels heeft getuijcht contrarie sijnen raet, dat van hem noch van LAMBERT JANSSEN eenige quaede middelen gebruikkt waeren om LAMBERT voorsz. tot den predickdienst te vorderen, waervan LIEUWE LIEUWES van den sijnodo openbaere schultbekenninge is opgeleijt ende belofte om voortaan voorsichtiger te wandelen in soo gewichtige saecken. Twelck LIEUWE voorsz. heeft aengenomen, biddende de eerwaerde broederen hem sulx om Christi wille te willen vergeven, als die wt onwetenheijt sulx gedaen hadde.

6. D. DANIEL JOHANNIS, rector tot Sneeck, geappelleert hebbende van

seeckere sententie, in den classe van Sneeck tegen sijnen persoon gevelt over seeckere drie punten, waerover onder anderen in Hollant die tegenwoordige swaricheden in de Gereformeerde kercken geresen sijn, als namentlyck van de praedestinatie, van de genade Godts ende volstandicheijt der gelovigen, welke DANIEL eertijts schriftelyck den classe hadde overgegeven ende nu wederom in sijnodo gedichteert, verclarende vooralsnoch daerbij te persisteren, de E. sijnodus dieselvige na gelegentheyt des tijts overwegende heeft geoordeelt dieselve onschriftmatich te wesen ende met het rechte gevoelen der Nederlantscher kercken niet te accordeeren, daeromme de sententie des classis van Sneeck tegens DANIELEM voorsz. gevelt geaprobeert.

7. Doch alsoo DANIEL onder anderen verclaerde hem in de drie voorsz. punten beswaert te sijn ende daerom geerne met eenige broederen wilde confereren, hem leersaem stellende, sooverre dieselve hem anders conden onderrichten, belovende hem middelertijt gerust te sullen houden, het synodus hierop met aendacht lettende ende wenshende, dat hij tot die eenicheijt deser gemeijnte weder mochte gebrocht worden, heeft drie godtsalige ende welgeleerde mannen gecommiteert om broederlijck ende vriendelyck D. DANIELEM wt Godes woort ende goede redenen te onderrichten ende syne swaericheyt, ist mogelyck, wech te nemen. Twelck die gecommiteerde van Sneeck ende D. DANIEL voorgesteld synde hebben die van Sneeck sulx geaccepteert, maer DANIEL heeft ses weecken sijn beraet genomen, die hem oock van den synodo gegunt sijn, op hope dat hij hem middelertijt naerder sal bedencken. Tot dese broederlycke ende private onderwijsinge (soo DANIEL sulx begeert) syn van den sijnodo genomineert: D. JOHANNES MACCOVIUS, professor theologiae tot Franeker (met welcken D. DANIEL privatelyck hadde beginnen te spreecken over dese articulen) ende D. JOHANNES BOGERMANNUS, predicant tot Leuwarden, item D. FLORENTIUS JOHANNIS, predicant tot Sneeck. tIs goetgevonden, dat die plaetse tot Sneeck sal wesen, opdat het quaet mochte begraven worden, daert geboren is. Die andere omstandicheden, hiertoe gerequireert, sullen staen in discretie van de gecommiteerde.

8. In de saecke D. ARTOPÆI is goetgevonden vooreerst vier mannen wt het midden van de sijnodale vergaderinge te committeren, als met naemen D. FLORENTIUS JOHANNIS, praesidem, GODSCALCUM AELTIUM, scribam sijnodi, D. TAMMERUM GERARDI ende den burgmeester ROMBERTUM THOMAE om ter eerster gelegentheijt haer tot Franeker te transportereren ende alle goede middelen, sooveele mogelyck sal sijn, bij der hant te nemen om die quaestien ende querelen tusschen D. ARTOPÆUM ter eener ende de kerckenraet der gemeyntheit aldaer mitsgaders de broederen des classis ter

ander syde neder te leggen (indien het mogelyck is). Indien niet, dat deselve gecommiteerde den broederen ende ledemaeten deses geheelen synodi alsdan wederom tot Franeker over drie weecken ofte daerontrent sullen verschrijven om dese saecke te resumeren ende eyndelyck tot de meeste ruste ende stichtinge der gemeynte voorsz. af te doen, alles naerder blyckende bij die procuratie, in den synodo den voorsz. gecommiteerden daervan gepasseert. Twelck geschiet synde opten 4^{en} Augusti, ende alsoo doenmaels die saecken niet conden geaccommodeert worden, is daarvan rappoort in synodo met goeden contentement gedaen, welke volgens in de geheele saecke heeft geresolveert, als hierna sal blycken.

9. TAMMO LIJBRANUS heeft een request over sijn miserie ende armoede den synodo gepraesenteert om te becomeen een jaerlijx tractement. Het synodus medelyden hebbende met sijnen ellendigen staet heeft in last gegeven haeren deputatis om sulx voor hem als eenen emerito off impotenten dienaer aen de E. heeren Staten van Friesland te versoecken, ende bij weijgeringe van dien aen de E. heeren volmachten deser provincie.

10. Tot deputatos synodi syn voor dit jaer gecoren wt den respectiven classibus dese navolgende, van welcken nijmant praesent is geweest als een membrum synodi.

Die vant classis van Doccum continueren noch voor dit jaer na de ordre der IV mannen, die nu tot haer gecomen is.

Wt den classe van Leuwarden haer succederende syn gecoren D. HIERNIMUS HOENDERBRINGA, predicant tot Husum, ende SIOUCKE SIOUCKES, ouderling tot Marrum.

Wt den classe Sylvana JOHANNES MELBOMÆUS, predicant op Langweer, ende SIOURDT WIJARDA, ouderling tot Accrum.

Wt den classe van Sneek GERARDUS CLELBEUCKERUS, predicant tot Oosthem cum annexis, ende die E. HOMME VAN HETTINGA, ouderlinck in der Jlst.

Wt den classe van Bolswaert JOHANNES BILTIUS, predicant tot Worcum, ende WIJGER ANNES, ouderling tot Pingum.

Wt den classe van Franeker ADAMUS WESTERMANNUS, predicant tot Oosterlittens, ende Epo JACOBS, burgermeester ende ouderling tot Franeker.

11. De rekeninge van de deputaten des synodi is van seekere gecommiteerde wt den synodo ontfangen ende door den praesidem ende scribam in haer recesboeck gearapporteert.

12. Die E. heeren gecommiteerde Staten tevoren gemelt syn van den synodo bedanckt geworden voor haere praesentie ende goede diensten den synodo bewesen ende haere E. syn de resolutien desselvigen gerecommandeert om favorablyck haeren collegio te rapporteren ende syn ootmoedich

gebeden haer beste hierinne te willen doen, dat se een goeden effect mogen sorteren.

13. Censura morum is gehouden, ende het synodus is met dancksegginge van Godes h. naem ende broederlijke groetenissen op Vrijdach ¹⁾ tsavonts in vrientschap gescheijden.

Die resterende stucken ende requesten van andere saecken als oock het appel van D. VIBRANDO van Luttiewijrum sijn wtgesteld tot de naeste vergaderinge des synodi, welcke men acht, dat tot Franeker korts gehouden sal worden ofte bij gebreck van dien overgedragen aen den deputaten des synodi om daerin te disponeren na behooren.

Dusverre de acten van de eerste synodale vergaderinge.

Volgen die twede.

*Continuatie des synodi, geschiet tot Harlingen anno
1617 van den 8^{en} tot den 13^{en} Augusti.*

1. De broederen aldaer verschenen synde is van nieuws wederom voorgenomen een nieuwe protestatie ende appellatie van de kercke Wijnaem over die beroepinge op VIBRANDUM HECTORIS, predicant in Adwort in den classe van Doccum, op dewelcke twe contrarierende apostillen van den classe van Franeker gegeven waeren. Het synodus partijen verstaen hebbende ende oock die reden des classis, waerom sy die laeste apostille hadden gegeven tegen de eerste ende alles geconsidereert hebbende, wat in desen behoort geconsidereert te worden, heeft geoordeelt, dat D. VIBRANDUS voorsz. bij syn gemeijnte voor desen tijt sal stichtelycker kunnen blyven als tegens wille van een groot deel der ledemaeten tot Wijnaem hem te begeven. Dienvolgens is de gemeijnte van Wijnaem geordineert ter eerster gelegentheyt na deses synodi resolutie ten overstaen van twe dienaren wt den classe tot eene nieuwe electie te treden.

2. Oock isser voorgekomen een nieuwe protestatie, gedaen van eenige ledemaeten ende ingesetenen tot Minnaam, tegens de beroepinge gedaen op die persoon VIBRANDI EVERARDI, candidati theologiae, die oock in den classe van Franeker geapprobeert was. Het synodus partijen verstaen hebbende ende op alles gelet na behoren heeft bij die meeste stemmen besloten, dat die voorsz. beroepinge sijnen voortganck sal hebben, mits dat de ledemaeten, die niet gestemt hebben, sullen geinduceert worden om consent in de beroepinge te dragen ende door onderschrijvinge haer met de anderen conformeren, waerin het synodus syn beste heeft gedaen

---

¹⁾ »Vrijdach» dat is 19 Juni.

ende voort MELNARDUM VOMELIUM wt den classe geordineert om bij sijne bevestinge die reste daertoe te induceren.

3. DANIEL JOHANNIS, rector tot Sneeck, heeft oock eenen langen brief aen den synodum geschreven, dienende tot antwoord op die voorgaende resolutie, accepterende de handelinghe ofte vriendelijcke onderrichtinge van de broederen, daertoe gecommiteert, ende meteenen versoekende daerna in integrum gestelt te worden ofte in stillicheijt geduldet. Na desen is DANIEL ingeroepen opten 9 Augusti selfs op den synodum verschenen vraegende, oft daer eenige dispositie op synen brief was gevallen ende hoedanige, meteenen ter begeerte des synodi synen brief onderteeckenende, twelck hij verclaerde door haesticheijt vergeten te hebben. Op allen desen is hem de resolutie des synodi voorgelesen aldus lujdende: Het synodus gelesen hebbende die missive van DANIEL voorsz. ende syne mondelycke versoeck aengehoort heeft besloten, dat sijne missive in handen van de drie gecommiteerde sal gestelt worden ende dat dieselve haer ter eerster gelegentheijt tot Sneeck sullen praesenteren om haere commissie desen aengaende texerceren verwachtende, hoe hem DANIEL in desen na de eerste resolutie sal houden ende dragen om daerna rappoort gedaen hebbende aen den deputaten synodi, van de kercke tot Sneeck ende haeren classe na haeren (scil. deputaten synodi) advys te doen ofte te laeten gescieden, wat tot meeste stichtinge syner gemeijnte ende gerusticheijt onses vaderlants sal bevonden worden te behoren. Het synodus niet goetvindende, dat dese onderhandelinghe schriftelyc sal gescieden, mogende niettemin lyden, dat eenige swaere argumenten van degene, die sulx sal versoecken, pro memoria aengeteeckent werden om sich wat naerder daerop te bedencken, welcke resolutie D. DANIELI voorgelesen synde heeft dieselve aengenomen, verwachtende die voorsz. gecommiteerde binnen een maent na desen, praesenterende oock aen sijn sijde die dingen, die daer int secreet passeren, niet te willen elimineren ofte verbreyden.

4. Den synodo is oock overgeschreven een schriftelyck appel van VIBRANDO JOHANNIS, predicant tot Lutiewirum, die selfs in persone niet is verschenen, beclagende sich door brieven over die censura des classis van Sneeck, tegen hem wtgesproocken aengaende eenige schultbekenninge, hem opgeleyt. Het synodus syne brieven gelesen hebbende ende gehoort het rappoort van de gecommiteerde des classis van Sneeck ende gesien de acten desselvigen classis aengaende dese saecke, heeft vooreerst goetgevonden D. VIBRANDUM schriftelyck tot Harlingen te citeren om syn appel te vervolgen. Maer alsoo hij die citatie wel ontfangen hebbende in plaets van comparitie een missive voor de tweede mael sonde van eenen inhoud, is van den sijnodo die sententie des classis geaprobeert, daerby doende

dat hij om reden na insinuatie deses soolange van synen dienst sal gesuspendeert blijven, totdat hij die sententie des classis sal voldoen hebben.

5. Ende alsoo eenige swaere geruchten, die seer odieus waeren in saecken van religie in dese verschillen, den sijnodo van VIBRANDO voortquam, is het classis van Sneeck gelastet haer daerop naerder te informeren volgens de instructie, haeren gecommiteerden van den synodo gegeven, ende daarna oock in desen te doen na behoren.

6. Als in de saecke D. ARTOPÆI eenige dagen lanck met groote moeyte was gebesoigneert, ende ARTOPÆUS verscheydene swaere clachten inbrachte tegen verscheyden persoonen, die hij voor partije hielt, begerende dat het sijnodus meteenen in reconventie tegens deselfde wilde laeten procederen, is daerop met eendrachtige stemmen geadviseert, dat men die eerste saecke aengaende ARTOPÆI beschuldige voor desen tijt alleene soude afhandelen, latende om redenen die saecke van reconventie in arbitrio D. ARTOPÆI om syne actie daarvan te institueren voor sulcken collegien, als dieselve na kerckenordeninge behoren, blyvende hy in allen desen salvo jure door die volgende sententie des synodi aengaende syn persoon.

7. *Sententia synodi in de saecke ARTOPÆI.* — Alsoo den sijnodo, ten eerstmael in Junio tot Harlingen vergadert, was voorgekomen een seeckere sententie des classis van Franeker tegen die persoon RODOLPHI ARTOPÆI ende oock een protestatie van eenige broederen des classis tegen deselfde sententie, ende het synodus verstonde den bedroefden staet der gemeijnte Christi tot Franeker sulx te vereyschen, dat sy haer ex officio de geheele saecke behoorden aen te nemen om sooveel mogelijk tot een goet eijnde te brengen, soo is dat in de tweede vergaderinge van den 6^{en} tot den 13^{en} Augusti met groote moeyte, arbeit ende verdriet over dese saecke is gehandelt, partijen aen wedersyde verstaen, getuijgen gehoort, documenten gesien ende gelesen, verscheijden informatien genomen ende niet en is nagelaten van tgene men tot openinge der saecke nodich achte. Eyndelyck met rijpe deliberatie op alles gelet synde, waerop in desen heeft cunnen ende behoren gelet te worden, heeft het E. synodus in den naeme des Heeren ende goeder conscientie gesentieert ende geoordeelt mitsdesen in forma ende maniere als volget: Dat oft wel die broederen des classis, die de voorsz. sententie hebben gevelt, geacht worden in sulcken staet van contumaciae, als die saecken doenmaels geoordeelt werden, int vellen van de sententie ten principaale niet sonder reden sulx gedaen te hebben, ende oft oock wel aen d'andere sijde van den synodo verstaen wort, dat die protesterende broederen siende op eenige omstandigheden in de procedure gehouden ende d'insufficientie der getuijgenissen na haeren oordeel

in soo een gewichtige saecke, haer wel hebben mogen met reden beswaren, nochtans dit alles niettegenstaende heeft het synodus op die geheele saecke metten aencleve van dien rijpelijk lettende wyders geadviseert ende gesententieert, doende noch sulx mitsdesen in forma nabeschreven, dat sy wt die getuijgenissen ende documenten, die voor haer gecomen sijn, niet cunnen verstaen, dat D. ARTOPÆUS voorsz. aen het crimen intentati stupri ofte des adulterii nochte des vuilgewinsoeckens schuldich sij, alles nochtans sonder praejudicie van den Hove van Frieslandt, alwaer dese saecke tegenwoordich is hangende, maer niettemin genoeghsaem overtuijcht te syn: 1° van hem in eenige woorden, gebeerden ende wercken niet so stichtelyck ende christelyck gedragen te hebben, als wel synen ouderdom ende heijlige beroeping betaemde; 2° voorts sich eenige jaeren herrewaerts door verscheijden kuyperijen in saecken van politie al te seer ende teene-mael buyten sijne beroeping ingesteecken ende vermengt te hebben; 3° als oock door eenige andere manieren van doen smaeckende na factie onvoorsichtich te hebben gedragen, alles streckende tot ergernisse ende ontrustinge van veelen. Alwaeromme het synodus heeft nodich geacht RODOLPHUM voorsz. van alle kerckelycke bedieningen ende vergaderingen de facto te suspenderen, doende sulx mitsdesen ter tijt ende soolange, totdat hij hem voor den Hove van Frieslandt de crimine intentati stupri ten vollen sal gepurgeert hebben, dewijle hij selfs met hoge woorden verclaerde syn proces in sulcken poincten ende staet alrede voor den E. Hove te hangen, alles onder conditie dat, bijsooverre hij aldaer schuldich bevonden ende verclaert werde, hij de facto van synen dienst ende plaetse sal geremoveert worden. Indien niet, hij in synen gewoonlijcken dienst sal worden gecontinueert: 1° mits dat hy van de voorgemelte puncten alhier voor den synodo syn schultbekenninge sal doen, welcke oock tsijner tijt voor syn gemeynte sal gepubliceert ende den classi aengedient worden; 2° dat hij hem ten overstaen van eenige broederen des synodi oft haeren gedeputeerden met synen kerckenraet ende magistraet, in sooveele sij in desen geoffendeert sijn, alsdan broederlyck sal versoenen (waeronder wy die andere geoffendeerde ledemaeten ende burgeren willen begrepen hebben) achtende dat, of wel hem ARTOPÆO syn recht van reconventie in de voorgaende acte vrijgelaten was, nochtans tot meerder vrede ende gerusticheyt van syn persoon ende gemeijnte te sullen strecken, indien hij sulx perdonnere ende nalate, welverstaende hieronder niet begrepen te syn het proces tegenwoordich voor den Hove hangende, houdende oock het synodus in suspens sodanige straffen dergener, die openbaere ergernissen in dese verschillen sullen bevonden worden aengerecht thebben, waerop de gedeputeerde des synodi sullen letten. 3° Eyndelyck is geconditioneert, dat D. ARTOPÆUS hem van de drie voorgemelte mishandelingen in toecomenden

---

tijt met aller sochvuldicheijt sal wachten ende waeren, ende hem specia-lycken voor dese vergaderinge met onderteekeninge sijnes hants sal verbinden hem van nu voortaan voor sodanige ergerlycke dingen besonder de kuijperije af te houden onder expresse cautie, soo hij wettelycke overtuicht wort hem daerin wederom te vermengen ofte verlopen, sonder eenige dispositie van synen dienst tot Franeker sal afgeset wesen ende blyven. Aldus gedaen tot Harlingen in de sijnodale vergaderinge opten 13^{en} Augusti 1617 ter praesentie ende overstaen van de E. M. heeren de gecommiteerde Staten deser provincie MELNARDO IOZARDA ende SLEJEN RUNIA.

Welcke sententie voorgelesen synde, heeft D. ARTOPÆUS daerin geacquiesceert, schultbekenninge voor den synodo gedaen ende die acte na inhoud van desen ondergeteeckent, welke den praesidi in bewaeringe is gedaen.

Heeft oock geacquiesceert die kerckenraet van Franeker, item de protestanten. Ende hoewel van de broederen, die de eerste sententie in den classe gegeven hadden, vooreerst daertegen werde gemurmureert, hebben sij oock eijntlijk dieselve haer gesubmitteert, versoeckende partijen copie van de sententie te mogen hebben, die haer gegunt is.

8. De clachte CONRADI ALUTARI tegens eenige in synen classe is ad deputatos synodi gerenvoijeert.

Welcken oock belast is ofte eenigen van haer gecommiteert den classen, kereke van Franeker ende ARTOPÆUM met ende onder malcanderen suo tempore te versoenen, oock die ergernissen tot Franeker heen ende weder notoirlyck gegeven op die beste manieren wech te nemen, ende van D. ARTOPÆO versocht synde opt stuck van reconventie tegens eenige personen voorgenomen, waerinne hem syne vrijheyte gelaten wort, na inhoud van de voorgaende acten te doen ende laeten geschieden, wat recht ende billijck is, wanneer sy vooreerst van D. FLORENTIO JOHANNIS, praeside synodi (dien de deputaten alsdan tot haer sullen roepen) van eenige nootwendige saecken voor den synodo gepasseert naerder sullen geïnformeert syn.

Twelck alles gepasseert ende besloten synde syn die E. heeren voor haere lanedurige residentie, goeden raet ende daet voor den twedemaal bedanckt geworden. Ende de broederen des synodi malcanderen in alle vrientscap bejegende ende bedanckende sijn na dancksegginge van den naeme Godts ende geluckwensinge over dese haere handelinge in liefde ende vrede oock gescheyden.

Aldus gedaen den 13^{en} Aug. tot Harlingen in de synodale vergaderinge

ter praesentie ende overstaen van de twe gecommitteerde heeren voorsz.
ende by ons nomine synodi onderteeckent. Onderstont

FLORENTIUS JOHANNIS, electus synodi praeses, ende
GODSCALCUS AELTIUS, electus synodi scriba.
